ОСЕМ

В студентския Вавилон в Нови Белград, за периода от четири години, през който се развиваше действието на този разказ (все по-често се хващам, че казвам: по времето на Мима), можеше да срещнеш и да се запознаеш с най-странни личности. По улиците между четирите дълги павилиона, по пътеките, утъпкани от студентски подметки, се вслушвах в езиците и наречията на младежите, които, отделени чрез реката от големия град, лежаха по пейките, играеха на гоненица по поляната, обрасла с хилава трева, взираха се в изпомачканите си учебници, бореха се, състезаваха се по хвърляне на камъни, или просто се шляеха без работа, търсейки някой земляк, който да им плати автобусния билет до Белград.

Както и всяко друго градче, и Студентския град си имаше владетели, угоени зубрачи с оредяла вече коса на темето, и престъпници, млади дангалаци с кожени каишки около китката. Под ниското чело и късо подстригана коса проблясваха заплашително кървясалите им очи. От време на време нахълтваха в женския блок и изнасилваха по някоя провинциална овчица, която след няколко дена сама им се отдаваше, минавайки от ръка на ръка.

Имаше и дребни крадци със светкавични пръсти и виртуозно овладяна техника, а се срещаха и завеяни: лесно се познаваха по лунатичната им походка; винаги под мишница мъкнеха купища книги и изписани хартии. Бе-

зумно се надяваха, че ще видят някой ден отпечатани шлифованите си стихове и хроники за детството.

Градът, естествено, си имаше и луди, умствено изостанали младежи, сакати и кривогледи комедианти, по чиито устни вечно трептеше налудничава усмивка. Като стадо вървяха подир хулиганите, събирайки фасовете им, муфтейки милостта им. Пращаха ги да плюят на някого в лицето, а след това, тъй като човекът удряше лудия, скачаха като глутница бесни улични псета и разпердушинваха жертвата.

В града процъфтяваше престъпният свят: мотаеха се комарджии и спекуланти - колоритна измет от декласирани мошеници, които напускаха Белград, бягайки от закона. Криеха се с месеци по стаите на сънародниците си, спейки дори по гардеробите с куфари под главата.

Момчетата, произлезли от средни градски семейства, се опитваха отново да изградят изгубените си домове. Поддържаха се един друг сходните души в този човешки кошер, пълен с млада плът, зубрене, омраза, грабежи, страх, любов и носталгия. По стаите им можеха да се намерят семейни фотографии и пъстри календари. Събираха като кърпици разешени прибори за хранене и съдове, в които можеше да се готви, а понякога съм попадал и на краен разкош - прозрачни завеси на прозорците и цветя в консервени кутии.

Другите стаи пък, а те бяха повечето, изразяваха крайно презрение към градската подредба. В тях живееха безпричинни бунтовници, отрекли се от чиновническите си семейства - студентският лумпенпролетариат, винаги *полу*-: нито работници, нито селяни, нито граждани, просто вечни студенти! Живеейки в неописуем свещен безпорядък, сякаш желаеха да се освободят от шибаната диктатура на своите майки-вещици и гостните им под похлупак. Потапяха и

последните следи от еснафски реликви по стаите си, разпродавайки спомените, свързващи ги с амбициозните им бащи: часовници, получени за абитуриентския бал с изгравирано посвещение, тъмносини абитуриентски костюми, вратовръзки и верижки, на края дори и куфара, с който са донесли всичко това в Белград.

Влизал съм и в стаи на селски синове. Миришеха на сушено месо от далечни дурмиторски кълшли, на влажна вълна от селските чорапи, които обикновено се сушеха върху радиаторите. Из тези стаи се възхищавах на чудесните одеяла, изтъкани от майките и сестрите им. Желаели са навярно синовете и братята им по чужбина да се завиват с тяхната любов - с вълна, която сами са стригали, прели, тъкали, боядисвали и тепали в студените извори. Когато заврат ноздри в тези шарени одеала и затворят очи, тези набързо дръпнали се селски момци можеха всякога да се върнат в родния си край, да усетят топлината на телетата в затрупаните обори, мириса на говежди тор, който дими в студената утрин, блеенето и звъна на стада, лая на кучетата.

Децата на заселниците от Войводина, родени в равнината, говореха на смесица от наречието в стария край и провлечено тромавия акцент на равнината, вмъквайки от време на време и новия, току-що научен белградски жаргон. В шкафовете им имаше винаги храна. Родителите им редовно я пращаха по машинистите и кондукторите на панонските влакове. От тези стаи можеше винаги да се изкопчи нещо за кльопачка: обикновено това беше дебела бяла сланина, която дъвчехме без хляб, докато не ни прилошее от мазно. А имаше и истински пиршества! Тогава, когато в пакетите пристигаха червени като кръв наденици, меки кървавици, пресни пръжки и пастети. Сезонът на пиршествата е през декември, по времето, когато се колят свинете. Майките им консервираха свинско в разтопена мас

и им го изпращаха в грамадни стари тенекиени кутии от мармалад. Най вкусни бяха "маковнячите" - сладкиши, които могат да се държат много време. Яли сме ги и месец, след като са извадени от фурната.

Селските синове гледаха на нас, градските ренегати, с подозрение. Следваха главно практични науки, избрани от бащите им: икономика, агрономство, ветеринарство, право, стоматология... Последни в Студентския град оставаха без мангизи. С вродена селяшка хитрост се стараеха да запазят резерви в добре замандалените войнишки сандъци.

Там, от другата страна на реката, се запознах с млади планинци, мечтаещи за политическа кариера и знаещи наизуст "Горски венец". И днес ги виждам как всяка сутрин тръгват да завладяват Белград: блестящи поети, оратори, гении и комарджии. Свадливци и завеяни. Млади единаци, по които бяха луди белградските дами, причакващи ги сутрин по кафенета и сладкарници, докато мъжете им са на работа.

Сприятелявал съм се с носталгични бокелии. Имаха дълги, измъчени декадентски лица. Чувстваше се, че в тях тече кръвта на потенциални навигатори и капитани - дори и в неволята на студентския живот умееха да запазят вродената си изисканост в движения и държание. Говореха напевно, а тези чудни думи бяха пълни с носталгия по тихите заливи. Сред тях лесно се разпознаваха босненските младежи - тежки и здравеняци като земята, пееха в пролетните вечери пред павилионите, в тревата, тъжни войнишки припеви, завършвайки ги с гневни извивки, след което настъпваше тишина. Тук имаше и дълговрати островитяни: разговаряха с креслив език от гърлени викове, който прилича на крясъка на чайките.

Из тази студентска навалица се мотаеха унгарци, гърци, цигани, румънци, русини и словаци, летящи холандци. Африканци от Нигерия, Конго, Уганда и Судан трепере-

ха в прекалено тънките си шлифери под снега, който безшумно затрупваше Студентския град. Свиреха в стаите си на китари, удряха с дългите си пръсти по дъното на легени, заменящи ритуалните им тимпани, а понякога ги наемаха в малки джаз-състави по вечеринките из покрайнините. Елегантността им предизвикваше завист. Ходеха с дългите си крака в танцова стъпка под ритъма на синкопи, които само те можеха да чуят. Много страдаха от белградската кошава и оскъдната храна и затова лесно се разболяваха. Из блоковете се разнасяха ужасни разкази за мъжествеността им и хипнотичната им сила над белите момичета - слухове с оттенъци на ревност. Това бяха чудесни момчета. Смаяно гледаха снега с розовите си склери. Всички се избиваха да им бъдат съквартиранти, защото имаха повече мангизи от нас; при това не бяха стиснати и деляха всичко, което притежаваха, с наивно трогателно детско прахосничество. Възхищавахме им се, защото мислехме, че някой ден, когато си заминат от Студентския град, ще станат крале или поне министри. Всеки африканец тогава беше бъдещ държавен глава. Един, когото познавах, се казваше Ахмед Таиб и пееше по-хубаво и от самия Нет Кинг Кол.

Вече три месеца се бръсна с чужда самобръсначка. Зъбите си мия, като изстисквам от пастата на Але върху показалеца. Живея направо без нито една вещ, за която да кажа: това е мое! Куфарът ми остана като заложник у роднините, на които дължа благодарност и мангизи. Нито едното, нито другото ще им върна някога. В този куфар се намират най-скъпите ми книги, все още използваемите ми зимни обувки, ризите ми, които вече са започнали да плесенясват. Още, и някои фотографии, за които копнея като за изгубен произход.

Кой съм аз в същност? От къде произхождам? Как съм пристигнал тук? Къде са сега онези писма, за които толкова ми е домъчняло? Писмата, където се изтъкват причините, поради които ми би шута една провинциална интелектуалка.

В този куфар е и четката ми за зъби. Излинялата четка и самобръсначката, накрая - личната ми карта с изпомачканото ми кръщелно, свидетелството ми за зрелост и адресна карта.

Чудно, когато си мисля за онези години, през които живях нерегистриран, обикновено се питам: "А къде тогава, по дяволите, получавах пощата?". Отговорът е прост: писма изобщо нямаше!

Всеки, значи, можеше да ме арестува и да ме върне като скитник в родния ми град. Не можех с нищо да докажа кой съм, как се казвам и на колко съм години. Още по-малко можех да уточня професията си: какъв съм, какво работя, с какво се препитавам?

Знаех, в същност, единствено какво не желаех да бъда.

Една събота изпрах в мивката черния си пуловер. Водата стана с цвят на китайски туш.

Най-трудно е с обувките. Обувките са сериозна инвестиция. Цялото семейство отива да купи обувки на своя наследник. Дълго ги опипват, пробват якостта на подметките, носа, качеството на кожата... Новият чифт обувки трябва да трае най-малко три-четири години.

Моите плитки, тъмнокафяви обувки крият в своите носове следи от някогашна елегантност и от цената, на която са купени, но подметките - боже господи! - подметките им още преди месец бяха опасно изтънели, а сега се появяват пукнатини, които всеки момент могат да разцъфнат в

прекрасна бедняшка роза! Забелязвам всяка неравност по тротоара под ходилото. След това идва втората фаза: усещам влажните места по асфалта, а след това, с вик, който се качва чак до колената ми, в обувките ми бликва вода.

Вода! Вода! Вода! Вода! Вода в трюмовете! Вода във вътрешността на кораба! Най-напред жените и децата, а след тях моряците. "Докато корабът потъва, и камбаните звънят, по мачтите моряците стоят!".

Всяка сутрин, значи, преди да тръгна за Белград, подлагам прегънат картон под ходилото си. До някое време успявам да забравя временността на тези фалшиви подметки, но картонът бързо се разлага, омеква от влагата и мене ме обзема паника. Виждам наяве оня кошмар, в който си напълно облечен на някакво тържество - само краката ти са боси! Значи, имаш чадър, дори шапка на главата, всичко, само нямаш обувки. В този сън ти се струва, че хората още не забелязват, дето си без обувки, та затова, криейки се от срам, търсиш тези проклети обувки, потейки се от ужас, но ги няма никъде. Будиш се ужасен и пиеш вода. Обувките ви, естествено, са до кревата. Но от този сън, в който живеех месеци и години вече, нямаше будене. Този сън ме причакваше да просъска "добро утро". Взимал съм на заем различни обувки - за ден, за два, за едно излизане, а веднъж дори и за цяла седмица, но те ми бяха или големи, или тесни, а и собствениците им очакваха да им ги върна бързо.

Питам се какво ли голямо дело ще извърши един млад човек в Белград с взети назаем обувки? Млад човек, който не желае да краде, няма достатъчно сила да отнеме, а се срамува да проси?

От дадената дистанция във времето, мизерията изглежда доста декоративно. Естествено, ако от нея се изплува навреме. Но оня, който носи обувки, пропускащи вода при всяка невнимателна крачка, това момче, бас държа,

добре знае какво е мизерия. Тя е унижение! Страх. Подлуда! Тя е малодушие. Отчаяние. Тя е импотентност. Искам да кажа - с пробити подметки в дъжда просто не ти става!

И кой знае, може би точно това отчаяние, което, носейки срамежливо изтърканото си прекалено широко гадно възкъсо безвкусно неудобно чуждо тясно смрадливо облекло, е изпитало едно следвоенно *полупоколение* от свръхчувствителни момчета, роди петнайсетина години по-късно причудливи плодове - появата на изтърканото като стил? Но този нов стил на изтърканите дънки и парашутни якета, от които висят парцали, тези рехави пуловери, които висят като дрехи, окачени на плашилата по полето, всички тези неща все пак днес стоят върху цели, непропускливи дебели подметки!

През дългото си скитосване съм срещал най-различни образци на човешка ексцентричност: глобтротери и бунтовници, хипита и творци-скитници, професионални бродяги, дрипави шпиони и кампери - но още не съм видял някой от тях да е имал дупка на подметката, през която да прониква вода. Още нещо: днес е много по-лесно да бъдеш дрипав, отколкото по времето на Мима, когато Белград беше обхванат от лудостта на италианската мода, а подивели портиери изхвърляха посетителите без вратовръзка.

Знам, че в живота си нищо изключително не съм направил. Живеех ден за ден, носен от общата вълна на идващия прилив; люшках се върху тази вълна, която надигаха другите - изключителните. Мислех се за над средното ниво, само поради това, че съм се намирал съвсем случайно близо до тях, седял съм на масата им, бил съм хроникьор, съвременник, свидетел и съсед на успехите им. Това знам.

Но се лаская сам, че един от първите понесох по Кнез Михайлова елегантността на дрипльо, правейки така, че тя по-късно да се превърне в общоприет стил. Бях

предшественик на днешните хипари по тази улица, където гражданите с омраза и учудване се обръщаха подир мен, отдръпвайки настрана дъщерите си. Затънали в тъпите си празнични разходки до Калемегдан с децата, с "тези малки безврати чудовища", преди да се замъкнат в бърлогата на морковите и юфката, знаеха, че ги мразя. Че съм от другата страна.

Но самодоволството е вечно и младежкият бунт, който желае да разруши ситата неделна тъпота, се разбива на пух и прах пред гражданските "кодаци" и "зорки". Този бунт прилича на първата любов - рано или късно се преболедува като заушката, затова си спомням за него с усмивка, като за някое благословено време, когато всичките ни зъби бяха по местата си. Зъби за целувка и за хапане. За кльопане и плюене през зъби.